

NIZAMI GANJAVI
International Social Sciences and Humanities
Conference
30 JUNE -02 JULY 2025
Mingachevir/Azerbaijan

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR:

ISBN:

Copyright © Liberty

Date: 30.07.2025

Liberty Publishing House

Water Street Corridor New York, NY 10038

www.libertyacademicbooks.com

+1 (314) 597-0372

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY PHOTOCOPYING OR BY ANY ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT PERMISSION IN WRITING FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.

© Liberty Academic Publishers 2025

The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The derivative works do not need to be licensed on the same terms.

adopted by Mariam Rasulan

ISBN:

**AZERBAIJAN NIZAMI GANJAVI
International Social Sciences and Humanities
Conference**

30 JUNE - 02 JULY 2025 Mingachevir/Azerbaijan

EDITOR

Assoc. Prof.

All rights of this book belong to
IKSAD Publishing House Authors are responsible both ethically and juridically IKSAD
Publications - 2025©
Issued: 30.07.2025

PROCEEDINGS BOOK

ISBN:

CONGRESS TITLE
AZERBAIJAN NIZAMI GANJAVI
International Social Sciences and Humanities

DATE AND PLACE
30 JUNE - 02 JULY 2025 Mingachevir/Azerbaijan

ORGANIZATION
Mingachevir State University (Azerbaijan)
Institute of Economic Development and Social Research - IKSAD (Turkey)

EDITOR
Assoc. Prof.

PARTICIPANTS COUNTRY (countries)

Total Accepted Article:62
Total Rejected Papers: 5
Accepted Article:57

ISBN:

ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. Anar EMİNOV
Rector of Mingachevir State University

Dr. Mustafa Latif EMEK
Director General of the Institute of Economic Development and Social Research – IKSAD

Prof. Veysel EYYUBOV
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Asim MAMMADOV
Mingachevir State University

Prof. Farah JALIL
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Nushaba GADIMLI
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Nizami ZEYNALOV
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Uzeyir ZEYNALOV
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Emiliya HUSEYNOVA
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Esmira JAFEROVA
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Mehdi RAKHIMOV
Mingachevir State University

Assoc. Prof. Elsever ASADOV
Nakhchivan State University

Assoc. Prof. Baba MAHARRAMLI
Nasimi Institute of Linguistics of ANAS

Assoc. Prof. Arastun MEHDIYEV
Azerbaijan State Pedagogical University

Assoc. Prof. Aynel MASHEDIYEVA
Nasimi Institute of Linguistics of ANAS

Assoc. Prof. Ruslan ABDULLAYEV
Azerbaijan State Oil and Industry University

Assoc. Tarana SHUKURLU
Nasimi Institute of Linguistics, ANAS

Assoc. Prof. Gulshan NOVRUZOVA
Azerbaijan State Pedagogical University

Dr. Gulshan MEHDIZADE
Azerbaijan State Pedagogical University

Dr. Aynur GAFARLI
Azerbaijan State Pedagogical University

Dr. Aygun MAHARRAMOVA
Baku State University

Dr. Alvan JAFAROV
Azerbaijan State Pedagogical University

Arif TAGHIYEV
Mingachevir State University

Science and Advisory Board

Prof. Farah JALIL

Mingachevir State University (Azerbaijan)

Prof. Çağlar Özdemir

Sakarya University (Turkey)

Prof. Enver Bozdemir

Düzce University (Turkey)

Prof. Oghuz Kara

Düzce University (Turkey)

Prof. Pınar Bilasa

Gazi University (Turkey)

Prof. Gulbun Alpan

Gazi University (Turkey)

Prof. Mehmet Tagprnar

Gazi University (Turkey)

Prof. Abdurrahman Uzunaslın

Gaziantep University (Turkey)

Prof. Nedim Bakırcı

Nıghde Ömer Halisdemir University (Turkey)

Prof. Asgar GADIMOV

Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Prof. İzzet RUSTEMOV

Baku State University (Azerbaijan)

Prof. Hajar HUSEYNOVA

Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Prof. Tayyar JAVADOV

Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Prof. İlham TAHIROV

Nasimi Institute of Linguistics of the Academy of Sciences of the Republic of Azerbaijan
(Azerbaijan)

Prof. Salih OZTURK

Namik Kamal University (Turkey)

Prof. Metin AKAR BİLEJİK

Sheikh Adebali University (Turkey)

Prof. İsmayıl KAZIMOV

Nasimi Institute of Linguistics of the Academy of Sciences of the Republic of Azerbaijan
(Azerbaijan)

Prof. Metin EKİJİ

Ege University (Turkey)

Prof. Muratgeldi SOYEGOV

Turkmenistan-Turkey University (Turkmenistan)

Prof. Fikrat TÜRKMEN

Ege University (Turkey)

Prof. Şuayip KARAKAS

Ankara Gazi University (Turkey)

Prof. Yaşar KALAFAT

Hacettepe University (Turkey)

Prof. Yavuz AKPINAR

Boğaziçi University (Turkey)

Prof. Naciyya SULTAN

Ankara Gazi University (Turkey)

Prof. Mamatkul CURAYEV

Alisher Navoi Institute of Language and Literature of the Academy of Sciences of the
Republic of Azerbaijan (Uzbekistan)

Prof. Ariuka GELYAYEVA

Kabardino-Balkarian State University. (Kabardavia-Balkaria / Russia)

Prof. Bakytgul KULJANOVA

Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Assoc. Prof. Flora Namazova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Nushaba Gadimli
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Huseyn ibrahimov
Institute of Philosophy and Sociology of ANAS (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Nizami Zeynalov
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Emiliya Huseynova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Esmira Ceferova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Mehdi Rahimov
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Mayıl Ismayilov
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Uzeyir Zeynalov
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Sahib Memmedov
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Ofeliya Samadova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Murtaza Hasanov
Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
(Azerbaijan)

Assoc. Prof. Allahyar Muradov
Institute of Economics of the Republic of Azerbaijan (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Allahverdi Guliyev
Ganja State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Etibar Musayev
Ganja State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Elgun Aslanov
Azerbaijan State Agrarian University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Ashhan Kuyumcu Vardar
Düzce University (Turkey)

Assoc. Prof. Barış Adıbelli
Kütahya Dumlupınar University (Turkey)

Assoc. Prof. Dilara Amiraslanova
Sumgayit State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Vugar Mammadli
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Khanali KARIMLI
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Nurlana ALIYEVA
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Abulfaz AZIMLI
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Iman JAFAROV
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Ali HASHIMOV
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Aypara BEHBUDOVA
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Arif AGALAROV
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Khumar MAMMADOVA
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Shahla SHIRELIYEVA
Nakhchivan State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Zamina RUSTAMOVA
Baku Eurasian University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Elmira MAMMADOVA – KEKECH
Baku Eurasian University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Saadat SHIKHIYEVA
Baku Eurasian University (Azerbaijan)

Assoc. Kamala GAHRAMANOVA
Baku State University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Konul SAMADOVA
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Zamiq TAHMAZOV
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Nazila ABDULLAZADE
Azerbaijan State Pedagogical University (Azerbaijan)

Assoc. Prof. Gulshan MAHARRAMOVA
Azerbaijan University of Languages (Azerbaijan)

Dr. Rahila MAMMADOVA
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Rufiz Gonaqov
Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
(Azerbaijan)

Dr. Ruhiyya Huseynova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr, Gulnara Gurbanova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Yegana Mammadli
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Malahat Rahimova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Aygun Gadirova
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Saadat Agakishiyeva
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Vusala Movlayeva
Mingachevir State University (Azerbaijan)

Dr. Erdal Kaya
Gaziantep University (Turkey)

Dr. Aygun MAHARRAMOVA
Baku State University (Azerbaijan)

NIZAMI GANJAVI
International Social Sciences and Humanities
Conference
30 JUNE - 02 JULY 2025
Mingachevir/Azerbaijan

Mingachevir State University (Azerbaijan)
Institute of Economic Development and Social Research - IKSAD (Turkey)

(Online and face-to-face participation)

Meeting ID: 883 9498 5602
Passcode: 303030

PARTICIPATING COUNTRIES ():

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. H-1, Merve KIDIRYUZ**

OPENING CEREMONY

01.07.2025
14:00-15:00

SPEAKERS:

Assoc. Prof. Anar EMINOV
Rector of Mingachevir State University
Conference Chair

*

Dr. Mustafa Latif AMEK
Institute of Economic Development and Social Research –
Director General of IKSAD

*

Prof. Veysel EYYUBOV
Mingachevir State University
Chairman of the congress scientific committee

*

Assoc. Prof. Vugar Mustafayev
Mingachevir State University
Chairman of the organizing committee

*

Dr. Alvan JAFAROV
Azerbaijan State University
Head of İKSAD Azerbaijan

01.07.2025, 15:00-17:00
S1-H1- Mingachevir - face to face

HEAD OF SESSION: Dos. Mayıl İsmayılov

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Səma Xəlilova	Mİngəçevir Dövlət Universiteti	N.Gəncəvinin əsərlərində təlim, tərbiyə məsələləri
Sevda Fizuli qızı Abdullayeva	Mİngəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi dühası ingilis dilli ədəbiyyatlarda
Maarifə Nuh qızı Manafova, Namaz Rizvan oğlu Manafov	Mingəçevir Dövlət Universiteti Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasının ingilis dilinə tərcümələri Mayıl İsmayılovun tədqiqatlarında
Günəl Yunusova	Mİngəçevir Dövlət Universiteti	Jül Vernin elmi-fantastik yaradıcılığında elm və gələcəyə baxış: müsahibə və romanlarındakı hadisələrin təhlili
Xədicə Əliyeva	Mingəçevir Dövlət Universiteti	İngilis dili və qloballaşma
Sevinc Süleymanova	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi lirikasında sülhə, bəşəri məhəbbətə və tolerantlığa çağırış motivləri
İsmayılov Mayıl Yolçu oğlu	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi poemalarında Türk obrazı və türklüyə münasibət
Çinarə Yolçubəyli	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında milli kimlik və türkcülük ideyasının təhlili
Rahilə Mirzəli qızı Məmmədova	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Klassik ədəbiyyatın dil və nitq inkişafına təsiri: Nizami Gəncəvinin poetik irsi kontekstində
Məhişzadə Şahnaz Tərən qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi və ingilis dilinin qloballaşmadakı rolu: ədəbiyyatlararası əlaqələr və dil inkişafı perspektivləri
Leyla Vüqar qızı İsmayılzadə	Mingəçevir Dövlət Universiteti,	Nizami Gəncəvinin əsərlərində pedaqoji aspektlər
Asim Məmmədov	Mİngəçevir Dövlət Universiteti	Qlobal və regional geosiyasi proseslər fonunda Azərbaycanın xarici siyasətinə ümumi baxış
Musa Mursaquliyev Lalə Yusifzadə Mələknisə Mehdiyeva	Keşikçidağ Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu Keşikçidağ Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu Keşikçidağ Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu	İqlim dəyişikliklərinin Keşikçidağın mədəni irsinə təsiri

01.07.2025, 15:00-17:00
S1-H2- Mingachevir - face to face

HEAD OF SESSION: Dos. Vüqar MUSTAFAYEV

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Nigar Mustafa qızı Məhərrəmovə	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvinin dilçilik irsi və bədi dilin inkişafı
Vəliyeva Ceyran Elşən qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi poeziyasında peyzaj təsvirlərinin estetik və fəlsəfi semantikasi
Əlvən Cəfərov	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	Şərqi Anadolu dialektlərinin araşdırılması tarixi.
Svetlana Balakışiyeva	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında insan mənəviyyəti
Cavadov Mirzə Cavad oğlu	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Ümummilli Lider Heydər Əliyev – əsas qanunumuzun təminatçısıdır
Gülşən Mehdizadə Kamal qızı	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	Pedaqoji tədris prosesinin məntiqi strukturuna baxış
Səbinə Bəlohər qızı Novruzova	Mingəçevir Dövlət Universiteti	İbtidai siniflərdə laylaların tədrisi əhəmiyyəti
Mövlayeva Vüsalə Əlican qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında Azərbaycan tarixinin təəcəssümü
Qədirova Aygün Rəqif qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Orta məktəblərdə sinifdənkənar tədbirlərin vətənpərvərlik təbəiyəsində rolu: Bəxtiyar Vahabzadə poeziyası kontekstində
Rufiz Qonaqov	Dövlət İdarəçilik Akademiyası	Heydər Əliyev və yeni dünya siyasəti
Vüqar Sabir oğlu Mustafayev	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizami Gəncəvi və mühəndislik
Gülmirə Baxşıyeva Növrəstə Binnətova	Avey” Dövlət Tarix- Mədəniyyət qoruğu “Avey” Dövlət Tarix- Mədəniyyət qoruğunun “Yuxarı Əskipara” filialının müdiri	Mədəni irsimiz və tarixi dəyərimiz- Göyəzən Qalası
Zibeydə Hacıyeva Rəna Qocayeva	“Avey” Dövlət Tarix- Mədəniyyət qoruğu “Avey” Dövlət Tarix- Mədəniyyət qoruğu	Avey qoruğu ekoloji və tarixi konteksdə

**01.07.2025, 15:00-17:00,
S1-H3- Mingachevir - face to face**

HEAD OF SESSION: Dos. Gülşən Fəxrəddin qızı Novruzova

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Sevil Mirhəsən qızı	Mingəçevi Dövlət Universiteti	Dil vasitələrinin öyrənilməsində sözün qüdrəti
Fidan İsayeva Yunis Leman İsayeva Yunis	Azərbaycan, Mingəçevir Devlet Üniversitesi Azərbaycan, Mingəçevir Devlet Üniversitesi	Öğrenci merkezli İngilizce eğitimi ve çağdaş öğretim ilkeleri
Gulnara Gurbanova Lala Rustamova	Mingachevir State University Mingachevir State University	Teaching english with limited resources: practical strategies and approaches
Məmmədova Mətanət Məmməd qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	İngilis dili qrammatikasında modal feillər və Nizaminin əsərlərində fəlsəfi paralellər
Gülşən Fəxrəddin qızı Novruzova. Kəmalə Kamal qızı Qəhrəmanova	ADPU BDU	Philosophy and methodology of science
Heydərova Şəhanə	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Şagirdlərin idrak fəallığının inkişafında fəal təlimin rolu
Heydərova Şəhanə,	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Etkileşimli öğrenme yoluyla öğrencilerde bilişsel etkinliği artıran yöntemler
Alakbarova Nurana Vugar	Mingachevir State Univedrsity	Modern methods of teaching linguistics
Qurbanova Dürdanə Səyyaf qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	İngilis dilinin tədrisi: problemlər və həlli yolları
Ağakışiyeva Səadət Arif qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Xəlil Rza Ulutürk yaradıcılığında həbsiyyə mövzusu
Vüqar Sarıyev	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Nizaminin fizika dünyası
Khayala Abdullayeva	Mingachevir State University	Romantic imagination and persian heritage: nizami`s role in shaping english orientalism
Səadət Əliyeva Əhmədova Könül Vaqif qızı	Qazax şəhəri, “Avey” Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu “Avey” Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu	Avey qoruğunda turizm perspektivləri.

01.07.2025, 15:00-17:00
S1-H4- Mingachevir - face to face

HEAD OF SESSION: Dr. Səadət ƏLİYEVƏ

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Günəl Məhəmməd Məmmədova	Azerbaijan state pedagogical university	Yeni tədris metodikaların tətbiqi ilə gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin elmi tədqiqat bacarıqlarının artırılması
Xəlil Niyazov	Bakı Dövlət Universiteti,	İnformasiya təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik kontekstində
Şəfa Qüdrət qızı Muradova,	ADPU	Eşq rəmzi klassik Azərbaycan poeziyasında
Hüseynova Pərvin Ağabala qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	XX yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycan satirik bədii nəsrinin ümumi mənzərəsi
İsmayıl Omarlı Ülviyyə Qurbanova	Keşikçida Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu Keşikçidağ Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu	Keşikçidağ arxeologiyası və skif mədəniyyəti
Paşanova Unnab Fazilə Hüseynova	Keşikçida Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu Keşikçidağ Dövlət tarix-mədəniyyət qoruğu	Keşikçidağda arxeoloji qazıntılar və yay məktəblərinin Azərbaycan arxeologiyasında əhəmiyyəti
Qurbanova Dürdanə Səyyaf qızı	Mingəçevir Dövlət Universiteti	İngilis dilinin tədrisi: problemlər və həlli yolları
Tehran Nağdəliyeva Elnurə Aliyeva	“Avey” Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu “Avey” Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu	Dəmcili düşərgəsində arxeoloji qazıntıların tarixin öyrənilməsində rolu
Xeyransa Qocayeva Cahan Osmanova	“Avey” Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu “Avey” Dövlət Tarix-Mədəniyyət qoruğu	Keçmişimizi özündə əks etdirən tarixi abidələrimiz
Abdullayeva Məhərrə Mələd qızı	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	Oxuya verilən tələblər
Təhərrə Əli qızı Quliyeva	Mingəçevir Dövlət Universiteti	Qarabağ münaqişəsi və postmüharibə sülh quruculuğunda Nizami Gəncəvinin ədalət və sülh konsepsiyasının aktual məhəmiyyəti

	BAKU Local Time: 11 ⁰⁰ -13 ⁰⁰
	ANKARA Local Time: 10 ⁰⁰ -12 ⁰⁰

Zoom ID: 883 9498 5602 / Passcode: 303030

<https://us02web.zoom.us/j/88394985602?pwd=NJON503AFsHRuXKiAoVUODGCVoz0Sv.1>**HEAD OF SESSION: Dosent, Mehriban TAĞIYEVA**

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Mehriban İmran qızı Tağıyeva Səlminə Hidayət qızı Abbasova	Azərbaycan Texnologiya Universiteti Azərbaycan Texnologiya Universiteti	Nizami Gəncəvinin əsərlərində tarixi xüsusi adların bədii-fəlsəfi funksiyası
Bayramova Lamiyə	Azərbaycan Texnologiya Universiteti	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında Azərbaycanın tarixi
Xəlil Yusifli	Gəncə Dövlət Universiteti	Gənclər və idman siyasətinin hüquqi-normativ təminatı: Azərbaycan təcrübəsi
Rejhan RAHMAN	Harran University	Yumuşak güc unsuru olaraq Arnavutluk'un kültürel diplomasisi: Balkanlar'da bir vaka incelemesi
Aysun ÇELİK	Hacettepe Üniversitesi	Sınırları aşan bir miras: cambridge üniversitesi 'ndeki nizâmî gencevî yazmaları
Büşra ŞANLI Cavit YAVUZ	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ordu Üniversitesi Turizm Fakültesi	Gastrodiplomaside kadın şeflerin başarı hikayeleri: Ebru Baybara demir
Sərdarova Mehriban Nağı qızı	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	Tədqiqata əsaslanan öyrənmə mühitində qrup təliminin yeri
Mikail Batu Yasemin Özmen	Necmettin Erbakan Üniversitesi Necmettin Erbakan Üniversitesi	Polis memurlarının mahremiyet algısı üzerine niteliksel bir araştırma

	BAKU Local Time: 11 ⁰⁰ -13 ⁰⁰
	ANKARA Local Time: 10 ⁰⁰ -12 ⁰⁰

Zoom ID: 883 9498 5602 / Passcode: 303030

<https://us02web.zoom.us/j/88394985602?pwd=NJON503AFsHRuXKiAoVUODGCVoz0Sv.1>

HEAD OF SESSION: Dosent, Sabir MƏMMƏDOV

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
İrfan SANCAK	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Kamu diplomasisi bağlamında ertuğrul firkateyninin japoniya'ya iyiniyet seferi
Zekirja Shabani	Institute of Albanology, Department of History	The Dynamics of Ethnic and Religious Plurality in the Kaza of Peja in the Early 19th Century: A Study in Ottoman Provincial Demography
Nərgiz Səlimova	Azərbaycan Dillər Universiteti	Bədii üslub və onda slənqin yeri
Xalid NİYAZOV	Bakı Dövlət Universiteti	İnformasiya təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik kontekstində
Dosent, Sabir Məmmədov Dosent, Fazil Cəfərov,	ADPU-nun Ağcabədi filialı ADPU-nun Ağcabədi filialı	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında təbiətə münasibət
Dosent, Sabir Məmmədov Dosent, Fazil Cəfərov,	ADPU-nun Ağcabədi filialı ADPU-nun Ağcabədi filialı	İnklüziv təhsildə yanaşmasa
Dos. Firuzə Sibqayeva	Kazan Federal Universiteti	Tatatar və Azərbaycan dilində ortaq frozeoloji birləşmələr

	BAKU Local Time: 11 ⁰⁰ -13 ⁰⁰
	ANKARA Local Time: 10 ⁰⁰ -12 ⁰⁰

Zoom ID: 883 9498 5602 / Passcode: 303030

<https://us02web.zoom.us/j/88394985602?pwd=NJON503AFsHRuXKiAoVUODGCVoz0Sv.1>

HEAD OF SESSION: Elafri Nedjwa, Lalmi

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Elafri Nedjwa, Lalmi Abdallah, Sassi Boudemagh Souad, Boumali Badreddine, Berkani Hemza Abdelfettah, Rose Bertrand	Université de Constantine//université de Larbi ben Mhidi Oum Bouaghi// université de Strasbourg	Identification of predictors of students' attitudes towards ICT in higher education: the case of the university of constantine 3
Amritha LJ Sreejith J	SRM University Delhi- NCR,BUOM Praj Industries Pune	The Evolving Landscape of International Financial Regulation
Favour C. Uroko	Favour C. Uroko	Five Zelophahad's Daughters Changed Moses' Land Inheritance System: Any Hope for Eastern Nigerians?
Irfan Bashir Yasira Waqar Amna Arif Afshan Naseem Fariha Gul Aisha Sami Almas Shoaib	Dept. of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan	Comparing Undergraduate Students' Preferences, Engagement and Achievement in Face to Face and Online/Blended Modes of Learning
Veronika Duci Erka Caro Migena Kapllanaj	University of Tirana University of Tirana University of Tirana	Professional development of psychosocial service unit staff in vet schools: a niche in the education system
AJIE, Prince Maduabuchukwu OJOBAH, Lucky	Department of Metalwork Technology, School of Technical Education, Federal College of Education (Technical) Omoku, Rivers State, Nigeria.	Effects of self-instructional multimedia package on Students' academic performance in metalwork technology education programme in the 21 st century in tertiary institutions in rivers state.
Rogel I. Nuguid	University of Bucharest Romania	Digital diplomacy: Reskilling and upskilling efforts in Small Island Developing States
Violla Makhzoum	Modern University for Business and Science	The Role of Educational Technology in Developing Creative Thinking among Lebanese University Students

CONTENTS

AUTHOR	TITLE	No
Dos.Anar Eminov	Nəsirəddin Tusi və Nizami Gəncəvi yaradıcılığı	1
Prof. Veysəl Əyyubov	Nəsirəddin Tusi və Nizami Gəncəvi yaradıcılığı	4
Rufiz Qonaqov	Heydər Əliyev və yeni dünya siyasəti	7
Rahilə Mirzəli qızı Məmmədova	Klassik ədəbiyyatın dil və nitq inkişafına təsiri: Nizami Gəncəvinin poetik irsi kontekstində	9
Sevinc Süleymanova	Nizami Gəncəvi Lirikasında Sülhə, Bəşəri Məhəbbətə Və Tolerantlığa Çağırış Motivləri	11
Səma Xəlilova	N.Gəncəvinin əsərlərində təlim, tərbiyə məsələləri	13
Məhişzadə Şahnaz Tərən qızı	Nizami Gəncəvi və İngilis dilinin qloballaşmadakı rolu: mədəniyyətlərarası əlaqələr və dil inkişafı perspektivləri	19
Tahirə Əli qızı Quliyeva	Qarabağ münaqişəsi və postmüharibə sülh quruculuğunda Nizami Gəncəvinin ədalət və sülh konsepsiyasının aktual mahiyyəti	25
Şəfa Qüdrət qızı Muradova	Eşq rəmzi klassik Azərbaycan poeziyasında	31
Gulnara Gurbanova Lala Rustamova	Teaching English with limited resources: practical strategies and approaches	38
Ped.ü.f.d. Cəlilova Lətifə Qəribağa qızı	XXI əsrin müəlliminin cəmiyyətdə rolu və vəzifələri	39
Paşsanova Unnab Fazilə Hüseynova	Keşikçidağda arxeoloji qazıntılar və yay məktəblərinin Azərbaycan arxeologiyasında əhəmiyyəti	41
İsmayıl Omarlı Ülviyyə Qurbanova	Keşikçidağ arxeologiyası və skif mədəniyyəti	43
Sərdarova Mehriban Nağı Qızı	Tədqiqata əsaslanan öyrənmə mühitində qrup təliminin yeri	45
Mövləyeva Vüsalə Əlican Qızı	Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında Azərbaycan tarixinin təəcəssümü	47
Maarifa Nuh Gizi Manafova Namaz Rizvan Oğlu Manafov	English Translations Of The Poem “The Seven Beauties” (Haft Paikar) By Nizami In The Investigationsof Mayil Ismayilov	49
Zəminə Novruzova	Xalq düşüncəsindən ədəbi dilə	50
Səadət Əliyeva Əhmədova Könül Vaqif qızı	Avey qoruğunda turizm perspektivləri	57
Zibəyadə Hacıyeva Rəna Qocayeva	Avey qoruğu ekoloji və tarixi konteksdə	59
Xeyransa Qocayeva Cahan Osmanova	Keçmişimizi özündə əks etdirən tarixi abidələrimiz	62
Tehran Nağdalıyeva Elnurə Aliyeva	Dəmcili düşərgəsində arxeoloji qazıntıların tarixin öyrənilməsində rolu	64
Gülmirə Baxşıyeva Növrəstə Binnətova	Mədəni irsimiz və tarixi dəyərimiz- göyüzən qalası	67
Dos.Asim Məmmədov	Qlobal və regional geosiyasi proseslər fonunda Azərbaycanın xarici siyasətinə ümumi baxış	69

Dr. Zekirja Shabani1	The dynamics of ethnic and religious plurality in the Kaza of peja in the early 19th century: a study in ottoman provincial demography	71
Fidan İsayeva Yunis Leman İsayeva Yunis	Öğrenci merkezli İngilizce eğitimi ve çağdaş öğretim ilkeleri	72
Aysun ÇELİK	Sınırları aşan bir miras: Cambridge üniversitesi'ndeki Nizâmî Gencevî yazmaları	74
Prof. Dr. Mikail BATU Yasemin ÖZMEN	Polis memurlarının mahremiyet algısı üzerine niteliksel bir araştırma	94
Prof. Dr. Cavit Yavuz Büşra Şanlı	Gastrodiplomaside kadın şeflerin başarı hikayeleri: Ebru Baybara Demir	106
Xalid Niyazov	İnformasiya təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik kontekstində	116
Ağakışiyeva Səadət Arif qızı	Xəlil Rza Ulutürk yaradıcılığında Həbsiyyə mövzusu	118
Xəlil Yusifli	Gənclər və idman siyasətinin hüquqi-normativ təminatı: Azərbaycan təcrübəsi	120
Heydərova Şəhanə	Etkileşimli öğrenme yoluyla öğrencilerde bilişsel etkinliği artıran yöntemler	131
Qurbanova Dürdanə Səyyaf qızı	İngilis dilinin tədrisi: problemlər və həlli yolları	133
Dr. Öğr.Üyesi. İrfan Sancak	Kamu diplomasisi bağlamında Ertuğrul Firkateyninin Japonya'ya iyniyet seferi	138
Sevil Mirhəsən qızı İsayeva	Dil vasitələrinin öyrənilməsində sözün qüdrəti	140
Günəl Yunusova	Jül Vernin elmi-fantastik yaradıcılığında elm və gələcəyə baxış: müsahibə və romanlarındakı hadisələrin təhlili	146
Xədicə Əliyeva	İngilis dili və qloballaşma	150
Musa Mursaquliyev Lalə Yusifzadə Mələknisə Mehdiyeva	İqlim dəyişikliklərinin keşikçidağın mədəni irsinə təsiri	156
İsmayilov Mayıl Yolçu oğlu	Nizami gəncəvi poemalarında türk obrazı və Türklüyə münasibət	158
Səbinə Bəlohər qızı Novruzova	İbtidai siniflərdə laylaların tədrisi əhəmiyyəti	161
Məmmədova Mətanət Məmməd qızı	İngilis dili qrammatikasında modal feillər və nizaminin əsərlərində fəlsəfi paralellər	163
Gülşən Mehdizadə Kamal qızı	Pedaqoji tədris prosesinin məntiqi strukturuna baxış	165
Sevda Fizuli qızı Abdullayeva	Nizami Gənəvi Dühəsi İngilisdilli Ədəbiyyatlarda	171
Nərgiz Səlimova	Bədii üslub və onda slənqin yeri	176
Nigar Mustafa qızı Məhərrəmovə	Nizami Gəncəvinin dilçilik irsi və bədii dilin inkişafı	187
Bayramova Lamiyə	Nizami Gəncəvi Yaradıcılığında Azərbaycanın Tarixi	191
Çinarə Yolçubəyli	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında milli kimlik və türkçülük ideyasının təhlili	197
Svetlana Balakışiyeva	Nizami Gəncəvi yaradıcılığında insan mənəviyyəti amilinin təhlili	199

Vəliyeva Ceyran Elşən qızı	Nizami Gəncəvi poeziyasında peyzaj təsvirlərinin estetik və fəlsəfi semantikasi	202
Leyla Vüqar qızı İsmayilzadə	Nizami Gəncəvinin əsərlərində pedaqoji aspektlər	207
Vüqar Sabir oğlu Mustafayev	Nizami Gəncəvi Və Mühəndislik	211
Mehriban İmran qızı Tağıyeva Səlimə Hidayət qızı Abbasova	Nizami Gəncəvinin əsərlərində tarixi xüsusi adların bədii-fəlsəfi funksiyası	216
Maarifə Nuh qızı Manafova Namaz Rızvan oğlu Manafov	Nizaminin “Yeddi Gözəl” Poemasının İngilis Dilinə tərcümələri Mayil İsmayılovun tədqiqatlarında	225
Alakbarova Nurana Vugar	Modern methods of teaching linguistics	227
Qədirova Aygün Raqif qızı	orta məktəblərdə sinifdənkənar tədbirlərin vətənpərvərlik tərbiyəsində rolu: Bəxtiyar Vahabzadə poeziyası kontekstində	231
GÜNEL Mahammad Mammadova	Yeni tədris metodikaların tətbiqi ilə gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin elmi tədqiqat bacarıqlarının artırılması	237
Dosent Gülşən Fəxrəddin qızı Novruzova Dosent Kəmalə Kamal qızı Qəhrəmanova	“Təfəkkürə əsaslanan dərslərin təşkili və mentorluq” “elmi seminar”da zəruri mövzu kimi	239

ARTISTIC STYLE AND THE PLACE OF SLANG IN IT

BƏDİİ ÜSLUB VƏ ONDA SLƏNQİN YERİ

Nərgiz Səlimova

Azərbaycan Dillər Universiteti

ORCID-0000-0001-5499-7035

Xülasə

Ədəbiyyatın əsas məqsədlərindən biri yalnız informasiya vermək deyil, həm də insanın daxili aləminə toxunmaq, onu düşündürmək və hiss etdirməkdir. Bu məqsədə çatmaq üçün yazıçılar bədii üslubdan istifadə edirlər. Bədii üslub – dilin emosional-estetik imkanlarından maksimum dərəcədə istifadə edən, obrazlı və təsirli ifadə vasitələrinə əsaslanan bir üslubdur. Bu üslubda metafora, epitet, təkrar, müqayisə kimi bədii təsvir vasitələri ilə yanaşı, müasir dövrdə danışiq dilinə məxsus elementlərə, xüsusilə sləng ifadələrə də rast gəlinir.

Sləng – qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində yaranan, çox vaxt müəyyən sosial və yaş qruplarına xas olan ifadə formalarıdır. Ənənəvi ədəbi dildən kənarda qalan bu sözlər ilk baxışda bədii üslubla uyğunlaşmır kimi görünə də, müasir ədəbiyyatda onların rolu getdikcə artır. Müəlliflər bu ifadələrdən istifadə etməklə personajların danışiq üslubunu daha canlı və inandırıcı təqdim edir, onların yaşadığı sosial mühit və psixoloji vəziyyət barədə oxucuda dəqiq təsəvvür yaradırlar.

Xüsusilə gəncləri və şəhər həyatını təsvir edən əsərlərdə sləng vasitəsilə təbii dialoqlar qurulur, qəhrəmanların nitqi real həyatla uzlaşdırılır. Daxili monoloqlarda, münaqişəli səhnələrdə və ironik kontekstlərdə sləngin funksional rolu daha da artır. Məsələn, bir gəncin öz dostları ilə söhbətində “dəli kimi gülmək”, “qəşəng plan”, “vız gəlmək” kimi ifadələrin işlədilməsi onun həm yaş kateqoriyasını, həm də emosional halını ifadə edir.

Lakin slənqdən istifadə edərkən ehtiyatlı davranmaq vacibdir. Onun həddən artıq işlədilməsi və ya kontekstdən kənar tətbiqi əsərin üslub harmoniyasını poza, bədii dəyərini azalda bilər. Buna görə də yazıçı slənqdən istifadə zamanı balans yaratmalı, onu estetik məqsədlə və üslubi uyğunluq çərçivəsində işlətməlidir.

Bu məqalədə bədii üslubun əsas üslubi və funksional xüsusiyyətləri fonunda sləngin ədəbi mətnlərdəki rolu və ona yanaşma prinsipləri geniş şəkildə araşdırılır.

Açar sözlər: bədii üslub, sləng, qeyri-standart dil, üslubi fərqlilik, obrazlılıq

Abstract

One of the fundamental aims of literature is not only to offer information, but also to touch the inner world of a person, to make him think and feel. To achieve this purpose, writers adopt an artistic approach. An artistic style is a style that makes greatest use of the emotional-aesthetic possibilities of language, based on figurative and efficient means of expression. In this style, along with artistic tools of description such as metaphor, epithet, repetition, comparison, components of modern colloquial language, notably slang terms, are also found. Slang is a kind

of expression that originates in an informal communication setting, generally characteristic of certain social and age groups. Although these words, which are outside the traditional literary language, may seem incompatible with the artistic style at first look, their position in contemporary literature is gradually rising. By employing these terms, authors depict the characters' speaking style more vividly and convincingly, and generate a clear sense in the reader about the social life and psychological state they live in. Especially in works representing youth and urban life, genuine dialogues are produced through slang, and the speech of the heroes is reconciled with actual life. In internal monologues, conflict scenes, and ironic contexts, the functional role of slang becomes even more. For example, the usage of terms such as “laughing like crazy,” “a chic plan,” and “coming up” in a young man’s conversation with his friends expresses both his age category and emotional condition. However, it is vital to be careful when using slang. Its excessive use or use out of context can disturb the stylistic harmony of the work and impair its artistic worth. Therefore, the writer should strike a balance when using slang, use it for aesthetic objectives and within the framework of stylistic coherence. This article comprehensively discusses the role of slang in literary texts and the rules of treating it against the background of the primary stylistic and functional aspects of the creative style.

Key words: artistic style, slang, non-standard language, stylistic differences, imagery

GİRİŞ

Müasir dövrdə dilin funksional üslubları içərisində bədii üslub xüsusi yer tutur. Bədii üslub yalnız informasiya vermək məqsədi daşımır, eyni zamanda obrazlılıq, emosionallıq və estetik ifadə imkanları ilə fərqlənir. Bu üslubun əsas gücü reallığın subyektiv və emosional şəkildə təqdimindədir. Bədii mətnlərdə müəllifin şəxsi baxışı, hissləri və təxəyyülü dil vasitəsilə oxucuya ötürülür.

XXI əsrdə bədii üslubda müşahidə olunan əsas tendensiyalardan biri, danışiq üslubuna məxsus ifadələrin, xüsusilə sləng elementlərinin mətndə geniş yer tutmasıdır. Bu, yazıçıların personajların sosial mənsubiyyətini və fərdi dil xüsusiyyətlərini daha canlı təqdim etmək cəhdləri ilə bağlıdır. Bəzi hallarda bu cür ifadələr ədəbi normanı pozmaqla yanaşı, realizm və təbii nitq effekti yaratmaq məqsədi daşıyır.

Bu tədqiqatın məqsədi bədii üslubda sləng ifadələrinin funksional rolunu, onların stilistik yüklərini və ümumi mətnə təsirini izah etməkdir. Tədqiqat ingilis dilində sləng və bədii dilin qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdən keçirir. Müxtəlif mənbələrdə də vurğulandığı kimi, “sləng yalnız sosial ‘aşağı’ dərəcəli leksika deyil, həm də stilistik və emosional çalarlara malik canlı dil qatıdır” (Arnold, 1973, s.90)

Elmi-nəzəri əsaslar

Tədqiqat funksional üslub nəzəriyyəsi, sosiolinqvistika və stilistika elmi prinsiplərinə əsaslanır. Stilistik baxımdan, sləng ifadələrinin mətnə əlavə etdiyi emosional dəyər, üslubi “təzyiq” və kontekstual variasiya nəzərə alınmışdır. Sosiolinqvistik yanaşmaya görə, sləng müəyyən yaş, sosial və peşə qruplarına məxsus ünsiyyət sistemidir. Nəzəri çərçivə əsasən İ.V. Arnold, J.S. Farmer, Porter Perrin və S.B. Fleksnerin elmi baxışlarına istinad edir.

Bu tədqiqat dilin sosial funksiyalarını, üslubi təbəqələşməsini və qeyri-standart leksik vahidlərin – xüsusilə sləng və loru dilin – dil sistemi daxilindəki yerini araşdırmaq məqsədi daşıyır. Mövzu sosiolinqvistika, stilistika və ümumi dilçilik elmi istiqamətləri ilə birbaşa əlaqəlidir və müasir dilin dinamik təbiətini, sosial kontekstlə əlaqəsini dəyərləndirməyə imkan verir.

Sləng və loru dilin sosial qruplar daxilində formalaşması, gənclərin nitq mədəniyyətindəki rolu, kütləvi informasiya vasitələrinin bu prosesə təsiri və qeyri-ədəbi dil vahidlərinin normativ leksikaya keçid mexanizmləri məqalənin nəzəri əsaslarını təşkil edən başlıca mövzulardır.

Amerika İngiliscəsinin inkişaf yolu nümunəsində sləng vahidlərinin milli dil sisteminə daxil olması prosesi tarixi, etnik və mədəni təsirlər kontekstində izah olunur. Bu isə dilin yalnız struktur deyil, həm də sosial-mədəni fenomen kimi dəyərləndirilməsinə şərait yaradır.

Tədqiqat kurikulum, dil tədrisi, stilistik təhlil və sosiolingvistik araşdırmalar çərçivəsində nəzəri və tətbiqi baxımdan aktualdır və müasir dövrdə dilin transformasiya proseslərini anlamağa yönəlmişdir.

METOD

Bu tədqiqat deskriptiv və analitik yanaşma ilə aparılmışdır. Mənbə kimi həm nəzəri ədəbiyyat, həm də praktiki bədii mətnlər təhlil olunmuşdur. Tədqiqat metatekstual analiz, stilistik təhlil və leksik-semantik araşdırma metodlarına əsaslanır.

İstifadə olunan ədəbiyyatlar əsasında sləngin tərfi, funksiyası, işlənmə sahələri və tarixi transformasiyası izah edilmiş, sonra isə konkret bədii mətnlərdən çıxarılmış nümunələrlə bu nəzəri əsaslar müqayisəli şəkildə tətbiq edilmişdir. Əsas vurğu bədii diskursda sləng ifadələrin stilistik roluna, kontekstə uyğunluğuna və emosional yükünə yönəldilmişdir.

MƏQALƏ

Bədii üslub obrazlı düşüncə və estetik-idraki funksiyaları ilə seçilən bədii ədəbiyyatda təzahür edir. Bu üslubun məğzini və bədii nitqin özünəməxsusluğunu dərk etmək üçün onu elmi üslubla – yəni elmi idrakın prinsipləri ilə – müqayisə etmək mümkündür.

Bütün sənət növlərində olduğu kimi, ədəbiyyatda da həyat hadisələrinin obrazlı və konkret təqdimatı əsas yer tutur. Elmi üslub isə reallığı daha çox məntiqi-anlayış səviyyəsində, mücərrəd və obyektiv şəkildə əks etdirir.

Bədii mətnlərdə gerçəkliyin dərk olunması duyğu və hisslər vasitəsilə həyata keçirilir. Müəllif, əsasən, şəxsi təcrübəsinə əsaslanaraq hadisələrə öz münasibətini və fərdi dərkini oxucuya çatdırmağa çalışır.

Bədii üslubda bəzən təsadüfi görünən hadisələr ön plana çəkilir, lakin bu hadisələr arxasında ümumiləşdirilmiş və tipik mənzərələr duyulur.

Bədii ədəbiyyat reallığın birbaşa əksi deyil, müəllif təxəyyülü ilə formalaşan “yenidən qurulmuş” bir dünyadır. Bu baxımdan, bədii üslubda subyektiv yanaşma əsas yer tutur – təqdim olunan hadisə və obrazlar müəllifin baxış bucağından verilir. Bədii diskursda yalnız xarici dünyanı deyil, həm də yazıçının daxili dünyasını – onun düşüncələrini, bəyəndiyi və bəyənmədiyi cəhətləri, simpatiya və antipatiyalarını da müşahidə etmək mümkündür. Bu səbəbdən bədii üslub yüksək emosionallıq, ekspressivlik, metaforik ifadələr və çoxmənalılıqla səciyyələnir.

Bədii üslubun lüğət tərkibində də spesifik cəhətlər müşahidə olunur. Burada əsas obrazlılığı yaradan sözlər ədəbi dilin təsvir vasitələrindən ibarətdir və bu sözlər kontekstdə xüsusi məna qazanır. Geniş yayılmış sözlər üstünlük təşkil etsə də, xüsusilə personajların nitqində ixtisaslaşdırılmış terminlərə az rast gəlinir. Hətta bu tip sözlər belə, həyatın müəyyən sahələrini təsvir etmək və bədii gerçəkliyi daha dolğun təqdim etmək məqsədilə seçilərək istifadə olunur.

Bədii üslubda sözlərin çoxmənalı olmasından geniş şəkildə istifadə edilir və bu, ifadəyə əlavə mənalar və incə məna çalarları qazandırır. Eyni zamanda, dilin bütün səviyyələrində

sinonimlərə müraciət olunması müəllifə fikrin ən incə nüanslarını ifadə etmək imkanı verir. Bu hal müəllifin dilin bütün ifadə imkanlarından yararlanmağa, özünəməxsus və fərqli dil üslubu formalaşdırmağa, eyni zamanda obrazlı və təsirli bir mətn yaratmağa can atması ilə izah olunur.

Yazıçı yalnız ədəbi dilin normalarından deyil, həmçinin danışq dili, xalq danışığı və qeyri-ədəbi ünsiyyətə aid müxtəlif söz ehtiyatından da məharətlə istifadə edir.

Bədii diskursda əsas diqqət emosional və ekspressiv təsvirlərə yönəlir. Elmi üslubda konkret anlayışlar dəqiq və abstrakt şəkildə təqdim olunur, publisistik üslubda isə bu anlayışlar daha çox sosial baxımdan ümumiləşdirilir. Halbuki bədii diskursda bu cür anlayışlar duyğusal və konkret çalarlarda təqdim edilərək, oxucuda hiss və təəssürat oyatmağa xidmət edir.

“İstənilən diskurs dialoqa əsaslanır, ən azı adresat və adresantdan ibarət olmaqla o, nitqin törəməsi və qavranılmasına əsaslanmaqla, mürəkkəb koqnitiv təbiətə malikdir. Monoloji nitq dialoqun xüsusi formasıdır, bütün hallarda onun dinləyicisi var, o ya birbaşa, ya da dolayısı ilə ikinci şəxsə bağlanır. Buna görə də diskurs struktur baxımından danışan və dinləyəndən ibarət olur” [Seyidova, 10]

Dil vasitələrinin zənginliyi, ifadə imkanlarının genişliyi baxımından bədii üslub digər funksional üslublardan fərqlənir və bəzən onlardan üstün hesab olunur. Bədii üslub, ədəbi dilin ən kamil ifadəsi kimi çıxış edir. Bədii nitq yalnız ünsiyyət vasitəsi olmaqla kifayətlənmir, onun özünəməxsus dili və obrazlılıq yaradan linqvistik və ekstralingvistik vasitələr sistemi mövcuddur. Bədii nitq həm də nominal-təsviri funksiya daşıyır və bu xüsusiyyəti ilə qeyri-bədii nitqdən fərqlənir.

İngilis dilinin Amerika qitəsində yayılması XVII əsrin əvvəllərində – “May flauer” gəmisinin ABŞ sahillərinə ilk ingilis köçkünlərini gətirdiyi dövrdə başlayır. Lakin Amerika İngilis dilinin sürətli və intensiv inkişafı əsasən ABŞ-ın müstəqillik əldə etməsindən – İstiqlal müharibəsindən sonra baş verir. Bu mərhələ yeni formalaşan xalqın milli kimliyini tanımağa başlaması və fərqli bir dil tərzinin yaranması ilə xarakterizə olunur.

Amerikada ingilis dili təkcə Britaniya mənşəli əhali ilə formalaşmamışdı. Müxtəlif dövrlərdə bu torpaqlara yalnız ingilislər deyil, həmçinin ispan, fransız, niderland, alman, norveç və kelt mənşəli xalqlar da köç etmişdi. Onlar ingilis dilindən istifadə etsələr də, öz ana dillərindən gətirdikləri lüğət, tələffüz və ünsiyyət xüsusiyyətləri ilə bu dilin Amerika variantının formalaşmasına təsir göstərmişdilər. Eyni zamanda yerli hindu tayfaları ilə təmas da müəyyən qədər dilə öz izini buraxmışdı.

Amerikada köç və məskunlaşma prosesi qeyri-bərabər şəkildə baş vermişdi. Dini cərəyanlara mənsub olan icmalar ayrı-ayrılıqda yaşayış məntəqələri salır, bu da onların mədəni inkişaf yollarını bir-birindən fərqləndirirdi. ABŞ-ın şimal bölgəsində yerləşən koloniyalar – Yeni İngiltərə adlandırılan ərazilər – əsasən protestant ingilislər tərəfindən təşkil olunmuşdu.

Dil baxımından isə, müxtəlif dilli əhalinin yaşadığı bölgələrdə əsas ünsiyyət vasitəsi kimi ingilis dilindən istifadə olunsada, bu dillərin təsiri nəticəsində ingilis dili leksik və fonetik baxımdan müəyyən dəyişikliklərə uğramışdı. Bu təsirlərlə yaranan ifadə və sözlərə, geniş mənada, slənq kimi yanaşmaq olar. Lakin diqqətəlayiq haldır ki, bu slənq sözlərin bir çoxu zamanla Amerika İngilis dilinin ədəbi qatına keçmiş və artıq slənq kimi qəbul olunmur. Başqa sözlə, onların dil içindəki statusu dəyişdiyinə görə, bu sözlər artıq qeyri-rəsmi və ya danışq dili elementləri kimi deyil, norma daxilindəki ifadələr kimi qiymətləndirilir.

Amerika ingiliscəsində yaranmış çoxsaylı söz və ifadələr sonralar yalnız ABŞ daxilində deyil, ümumi ingilis dilində və hətta digər dünya dillərində də yer almağa başlamışdır (məsələn, *okey*, *tinycer* və s.).

Amerikaya köç edən kolonistlərin yaşayış şəraiti və gündəlik məişət tərzı də ingilis dilinin Amerika variantının formalaşmasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdi. Yeni coğrafi və iqlim şəraiti, fərqli təbiət və məişət mühiti nəticəsində dilə həm yeni leksik vahidlər daxil olmuş, həm də mövcud sözlərə yeni mənalar yüklənmişdir.

Amerika torpaqlarında yaranmış, lakin Britaniyada istifadə olunmayan sözlərə misal olaraq, Şimali Amerikaya məxsus flora və fauna adlarını (məsələn, *moose* – maral növü), ABŞ-ın siyasi həyatına dair anlayışları (*dixiecrat*) və gündəlik məişətə aid sözləri (*drugstore*) göstərmək olar.

Bundan əlavə, bəzi sözlər həm İngiltərədə, həm də Amerikada istifadə olunsada, onlardan biri yalnız ABŞ kontekstində fərqli mənaya malik olur. Məsələn, *market* sözü ABŞ-da ərzaq mağazası kimi başa düşülür, *career* isə yalnız peşəkar fəaliyyət anlamını daşıyır. *Faculty* İngiltərədə fakültə, Amerikada isə müəllim-professor heyəti kimi başa düşülür.

Eyni sözlərə fərqli yanaşmalar digər nümunələrdə də özünü göstərir: *pavement* İngilis ingiliscəsində “səki”, Amerika ingiliscəsində isə “asfalt yol” deməkdir. Elə sözlər də var ki, ABŞ-da aktiv istifadə olunduğu halda, Britaniyada ya köhnəlmiş sayılır, ya da yalnız şivə kimi qəbul edilir. Məsələn: *fall* (payız), *apartment* (mənzil), *tardy* (gecikmiş), *railroad* (dəmir yolu), *subway* (metro) və s.

Dil canlı və daim dəyişən bir sistemdir, onun inkişafı müxtəlif amillərin qarşılıqlı təsirindən asılıdır. Dil yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda xalqın mədəniyyətini əks etdirən və onu nəsildən-nəslə daşıyan əsas vasitə kimi çıxış edir.

İngilislər keçmiş müstəmləkələrini tərk etsələr də, onların dili həmin ərazilərdə yaşamını davam etdirmişdir. Zaman keçdikcə ingilis dili Avropa ilə olan köklü əlaqələrindən uzaqlaşaraq yerləşdiyi coğrafiyanın – yəni yerli mədəniyyətin təsirinə məruz qalmışdır. Bu da, təbii olaraq, dilin struktur və ifadə imkanlarında müəyyən dəyişikliklərə səbəb olmuşdur.

Amerikadakı ingilis koloniyalarında baş verən dil prosesi isə digər qitələrdəki (məsələn, Afrika, Asiya və Avstraliya) müstəmləkələrlə müqayisədə xeyli fərqlənirdi. Bu ərazilərdə ingilis dili, xüsusilə tələffüz baxımından, yerli dillərin və ləhcələrin təsiri ilə müəyyən dərəcədə assimilyasiyaya uğrayırdı. Lakin Amerikada isə yerli xalqların dilləri ingilis dilinə nəzərəcarpacaq dərəcədə təsir göstərə bilməmiş, nəticədə Amerika İngiliscəsinin inkişafı digər regionlardan fərqli bir istiqamətdə formalaşmışdı.

Amerika Birləşmiş Ştatları mühacirlər ölkəsi kimi formalaşdığı üçün bu prosesin dilə də mühüm təsiri olmuşdur. Ölkənin məskunlaşdırılması həm zaman, həm də məkan baxımından geniş və paralel şəkildə baş verdiyindən, bu da dilin müxtəlif bölgələrdə fərqli istiqamətlərdə inkişaf etməsinə səbəb olmuşdur. Tarixi baxımdan qısa bir dövrdə ölkənin müxtəlif ərazilərində, eyni zamanda və bir-birindən uzaq coğrafi məkanlarda məskunlaşma prosesi gedirdi və bu ərazilər ilk dövrlərdə bir-biri ilə zəif əlaqədə idi. Nəticədə, bu bölgələrdə danışılan ingilis dili bir qədər müstəqil şəkildə formalaşmağa başlamışdı.

Beləliklə, bir ştatda istifadə olunan ingilis dili digər ştatdakından az və ya çox dərəcədə fərqlənə bilər. Bu fərqliliklər müxtəlif milli, irqi və mədəni faktorların təsiri ilə formalaşmışdır. Məsələn, Texas ştatında ispan dilinin izləri aydın görünür. Bu isə təkcə onun Meksika ilə həmsərhəd olması ilə deyil, həm də XIX əsrin ortalarına qədər bu ərazinin Meksikaya aid olması və ispan dilinin uzun müddət əsas ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə olunması ilə əlaqələndirilir. Bu təsir Texas ingilis dilində tələffüzdə, qrammatik quruluşda və müəyyən leksik elementlərdə özünü göstərir.

Bundan başqa, afroamerikalıların çoxluq təşkil etdiyi ştatlarda formalaşan ingilis dili, ağdərili əhalinin üstünlük təşkil etdiyi ştatlarda danışılan ingilis dilindən bəzi cəhətlərinə görə fərqlənir.

Qeyri-ədəbi dil elementləri, xüsusilə ingilis dilində geniş yayılmış slənq ifadələr, qlobal dil mənzərəsinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu, ilk növbədə ondan irəli gəlir ki, qeyri-ədəbi dil formaları, əsasən, şifahi nitqdə istifadə olunur və gündəlik ünsiyyətdə qarşılıqlı anlaşmanı asanlaşdırmaqla yanaşı, kommunikasiya prosesini də daha çevik edir. Dil ümumilikdə insanla ətraf dünya arasında vasitəçi funksiyasını yerinə yetirdiyindən, obyektiv gerçəklikləri dil vasitəsilə əşyalaşdırır, onları koqnitiv müstəviyə daşıyır və bu dünyagörüşünü başqa dil daşıyıcılarına da çatdırmağa imkan yaradır.

Qeyd olunmalıdır ki, “slənq” anlayışı yalnız ədəbi dilin standart normaları ilə müqayisə edildikdə mənalı olur. Yəni slənqin fərqliliyi yalnız normativ dil vahidləri ilə müqayisədə üzə çıxır. Əgər ədəbi dil standartları mövcud olmasaydı, slənqin özü də ayrıca bir kateqoriya kimi qəbul edilməzdi. Bu isə belə bir nəticəyə gətirib çıxarır ki, ingilis ədəbi dilinin XVII əsrdə formalaşdığı nəzərə alınarsa, ondan əvvəlki dövrlərə aid dil nümunələrində slənq anlayışından bəhs etmək düzgün olmazdı. Bu yanaşma Amerika ingilis dilinin ədəbi nümunələrinə də tətbiq edilə bilər – lakin müəyyən tarixi və sosial amillər nəzərə alınmaq şərtilə.

Ədəbi və qeyri-ədəbi dil anlayışları ilə yanaşı, “loru dili” termini də kifayət qədər geniş işlənir və dilin üslubi təhlilində mühüm yer tutur. Bu kateqoriyaya əsasən ədəbi norma çərçivəsindən kənara çıxan, aşağı üslub təbəqəsinə məxsus sözlər, ifadələr, söz düzəltmə və dəyişmə formaları, habelə qeyri-standart tələffüz nümunələri daxildir. Bu fakt onu göstərir ki, loru dil vahidləri də digər qeyri-ədəbi vahidlər kimi müəyyən bir ekspressiv kommunikasiya səviyyəsinə – aşağı üsluba aid edilə bilər.

Slənq ifadələrə yanaşma tərzləri müxtəlifdir. Sözüün geniş mənasında götürdükdə, loru sözlərin böyük bir qismini – müəyyən funksional məhdudiyyəti və istifadəsinin genişlənmə potensialı olmayan arqo, jarqon, peşə terminləri, vulqar sözlər istisna olmaqla – slənq kateqoriyasına daxil etmək mümkündür.

Digər tərəfdən, loru dil yalnız sadə leksik elementlərlə məhdudlaşmır. Bu dil təbəqəsi daxilində ayrıca mikrosistemlər də mövcuddur. Bunlara sosial dialektlər, arqo, peşə jarqonları, şəhər yarım dialektləri və digər oxşar dil formaları daxildir. Bu mikrosistemlər isə ümumilikdə dilin makrosistem strukturuna daxil olur və dilin zənginliyini, dinamikliyini nümayiş etdirir.

Loru dili əsasən gündəlik və məişət yönümlü ünsiyyətin vasitəsi kimi çıxış edir. Bu funksional istiqamət onun leksik tərkibində konkret məişət hadisələri ilə bağlı, emosional və ifadəli sözlərin üstünlük təşkil etməsinə səbəb olmuşdur. Loru dil, çox vaxt ədəbi dildəki söz və ifadələrdən bəhrələnsə də, bu vahidlər onun tərkibinə bəzən təhrif olunmuş və normadan kənar formada daxil olur.

Müasir dövrdə loru dil bədii ədəbiyyatda geniş istifadə edilir – xüsusilə canlı danışq tərzini əks etdirmək, personajların nitq xüsusiyyətlərini, onların sosial statusunu, təhsil səviyyəsini və mədəni fonunu oxucuya çatdırmaq üçün mühüm funksiyaya malikdir. Bu dil qatından həm gənclər, həm də yaşlı nəslin nümayəndələri – cinsindən və sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq – gündəlik ünsiyyətdə istifadə edirlər.

İngilis və Amerika dilçilik ədəblərində “slənq” anlayışı ilə yanaşı, “kollokvializmlər” (colloquialisms) termini də işlədilir. Bu vahidlər stilistik baxımdan ədəbi dilin markalanmış leksikasına daxil edilir. Slənqlə kollokvializmlər arasında sərt sərhəd olmasa da, ümumi qəbul edilmiş yanaşmaya əsasən kollokvializmlər lüğətin “aşağı üslublu” qatında yer alır və daha çox qeyri-rəsmi, gündəlik nitqlə assosiasiya olunur.

İkiqat neytral leksikadan fərqli olaraq, loru və ekspressiv leksikaya aid olan sözlər müxtəlif dərəcəli etik-stilistik “aşağılıq” xüsusiyyətləri ilə seçilir. Bu “aşağılıq” zarafat, kinayə və emosional məişət ünsiyyətindən tutmuş alçaldıcı, təhqiramiz və güclü mənfi emosional rənglənmiş ifadələrə qədər geniş bir spektri əhatə edir. Bununla belə, bu ifadələrin ədəbi norma

daxilindəki leksika ilə ortaq cəhəti ondadır ki, onlar da müəyyən zaman və məkan çərçivəsində, konkret kommunikativ kontekstdə geniş yayılmış və başa düşülən olur.

Əsas fərq isə ondadır ki, bu tip ifadələr, adətən, danışiq-məişət üslubuna məxsusdur və nitqə stilistik baxımdan “aşağı” qat əlavə edən ifadə vasitələri ilə səciyyələnir. Buraya daxil olan sözlər söyüş və kobud ifadələrlə tam eyniləşdirilmir, çünki onlar daha yumşaq və “məhrəm” ünsiyyət effekti yaradır, və birbaşa vulqar ifadə kimi qəbul edilmir.

İngilis loru dilinin ekspressiv leksikasını təhlil edərkən əsas diqqət ədəbi dilin funksional-stilistik çərçivələri daxilində mövcud olan variantlılıq xüsusiyyətlərinə yönəlir. Bu tip leksik vahidlər əsasən gündəlik məişət danışığında işlənir və qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində dilin emosional-təsir gücünü artıran vasitələr kimi çıxış edir.

Slənqin elmi baxımdan xeyli maraqlı şərhini Stüart B.Fleksnerdə görürük. “Amerika slənqi lüğəti”nin müəlliflərindən biri olan Fleksner lüğətə girişində yazır: *“Bu lüğətin adına çıxarılmış Amerika slənqi termini əhalinin nisbətən geniş qatı tərəfindən istifadə olunan və onlar üçün anlaşıqlı olan, lakin çoxlarının fikrincə, nitqdə “yaxşı”, rəsmi istifadəyə yaramayan söz və ifadələrdir”*. Stüart B.Fleksnerin məqaləsində maraqlı məqamlar var. Müəllif yazır ki, *“orta amerikalı”nın ümumi lüğət ehtiyatı təxminən 10000-20000 sözdən ibarətdir. Bunlardan təxminən 2000 söz slənqə aiddir. Deməli, qeyd olunan lüğət tərkibinin 10-20%-ni slənqlər təşkil edir. Amma qeyd etmək lazımdır ki, Stüart B.Fleksnerin sözlərinə görə, onlar tam həcmdə “orta amerikalı”ya məlum olsa da, real nitq praktikasında o slənqlərin hamısı istifadə olunmur. Gəldiyi nəticələri müəllif aşağıdakı verilənlərlə təsdiqləyir. ABŞ-ın ingilis dilinin tərkibində slənqə aid edilən 10000 və onun növlərinə (peşə slənqi, jarqonizmlər, arqo, zarafat atmaca ifadələri) aid edilən 35000 söz və ifadələr var”* [Wentworth, Flexner, Crowel, 6-8]

Slənq” anlayışının kifayət qədər şərti xarakter daşması və onu səciyyələndirən xüsusiyyətlərin çoxsaylı olması səbəbindən, bəzi dilçilər və nitq psixoloqları bu termini işlətməkdən çəkinir və alternativ terminlərə üstünlük verirlər. Onlar bu anlayışın sərhədlərinin qeyri-müəyyənliyini və elmi dəqiqliyinin azlığını nəzərə alaraq slənq termini əvəzinə daha konkret və funksional anlayışlara müraciət etməyə çalışırlar.

Bununla belə, fakt budur ki, istər İngiltərə, istərsə də Amerika ingilis dilində tərtib olunmuş bütün əsas lüğətlərdə “si” (slang) qeydi mövcuddur. Bu da onu göstərir ki, termin istər-istəməz gündəlik ünsiyyətdə və dil təhlilində istifadə olunur. Deməli, bu anlayışın nəyi ifadə etdiyini, hansı mənə və funksiyaları daşdığını anlamaq zəruridir. İngilis və Amerika dilçiləri özləri də “slənq” anlayışının geniş və elastik xarakterini qəbul edir, lakin bütün çətinliklərinə baxmayaraq, bu termini dilin real təzahürlərini izah etməkdə yararlı hesab etdikləri üçün istifadə etməyə davam edirlər.

Slənq və analogi leksik vasitələr keçmişdə və hazırda” lüğətinin müqəddəməsində müəllif Con S.Farmer yazır: *“Slənq nə olan şeydir? Faktik olaraq mən bunu müəyyənləşdirə bilmədim, həm də leksikanın bu anlayış altında nəzərdə tutula bilən sahəsinin tərifini də verə bilmədim”*. Daha sonra Con S.Farmer slənqin tədqiqatçısı Marreyin sözlərini verir. O göstərirdi ki, *“slənqin tərifini vermək ümumiyyətlə mümkün deyil”* [Farmer, 6].

Bununla belə alimlərin çoxu bu termindən istifadə edir. Məsələn, “Müasir ingilis dilinin stilistikası” kitabının müəllifi İ.V.Arnold slənq haqqında yazır: *“Leksika və frazeologianın slənq adlandırılan, şifahi nitqdə işlədilən və ədəbi norma hüddudlarından kənarda olan və genetik baxımdan xeyli müxtəlif cür xüsusi qatı bariz görünən emosionallığı, qiymətləndiriciliyi və ekspressivliyi ilə seçilir”* [Arnold, 90].

Ümumilikdə “slənq” termini dedikdə, əsasən danışiq leksikasına aid olan və güclü emosional-qiymətləndirmə çalarları ilə seçilən ifadələr nəzərdə tutulur. Slənq sözlər, adətən, qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində işlədilir və danışiq dilinə xüsusi canlılıq, ifadəlilik və rəngarənglik qatır.

Tədqiqatçı Porter Q. Perrin “slənq” anlayışını həm standart, həm də qeyri-standard ingilis dilində işlədilən, dinamik, ifadəli və dövrün tələblərinə cavab verən müasir dil nümunələri kimi izah edir. Onun fikrincə, slənq yalnız norma xaricindəki ifadələr deyil, eyni zamanda gündəlik danışqda aktual olan və emosional yüklü olan leksik vahidlər sistemidir. O yazır: *“Bacarıqla istifadə edildikdə slənq istənilən adamın nitqini canlı və parlaq edir”*. Bununla belə Porter Q.Perrin bildirir ki, *“sözlərin də həyat müddəti var və slənq də müəyyən vaxtdan sonra köhnəlir, ilkin tərəvətini və orijinallığını itirir. Əgər müasir yazıçı və jurnalist bu amili nəzərə almasa, müəllifin əsərində, məsələn, 20-ci illərin slənqi işlədilsə, o, oxucu üçün yalnız orijinallığını itirmir, həm də ümumiyyətlə az anlaşıqlı olur”* [Perrin, Porter, 118]

Slənqə aid edilən sözlərin əksəriyyəti zamanla geniş yayılaraq ümumxalq dilinin bir hissəsinə çevrilir. Məsələn, bir dövr yalnız birja makrləri tərəfindən işlədilən “bonus” sözü bu gün ingilis dilinin əsas leksik fonduna daxil olmuşdur. Hətta bu söz əsasında “bonus job” (əlavə, götürmə iş) və “bonus system” (mükafat əsaslı ödəniş sistemi) kimi sabit söz birləşmələri də yaranmışdır.

Slənqin daha spesifik bir sahəsi isə xüsusi slənq adlanır. Buraya peşə sahələrinə və sosial qruplara xas jarqon və terminlər daxildir. Bəzi dilçi tədqiqatçılar leksik vahidlərin daha dəqiq təsnifatı zamanı arqotizmləri və peşə terminlərini ayrıca leksik kateqoriya kimi fərqləndirirlər.

Müasir dilçilikdə xüsusi diqqət çəkən başqa bir sahə isə gənclərə məxsus slənqdır. Bu tip slənq, yaş baxımından yaxın olan geniş auditoriyanın – əsasən 12–30 yaş arası gənclərin – ünsiyyətində mühüm yer tutur. Gənclər slənqi bir növ özlərinin sosial və yaş qrupuna aid olan dil kodu kimi istifadə edirlər.

Bəzi mütəxəssislər slənq ifadələrin yalnız məhdud sayda həyat hadisələri ilə əlaqəli olduğunu irəli sürsələr də, bu fikrə tam şəkildə qatılmaq çətindir. Əksinə, slənq leksikası demək olar ki, həyatın bütün sahələrinə nüfuz edir və hər cür situasiyanı ifadə edə bilir. Bu da onunla izah olunur ki, slənq sözlər danışanın konkret hadisə və ya mövzuya olan emosional münasibəti əsasında formalaşır və bu münasibət nitqə əlavə ekspressivlik və fərdilik qatır.

Slənq dinamik və davamlı söz yaradıcılığı ilə səciyyələnən dil qatıdır və onun əsasını çox zaman “söz oyunu” prinsipi təşkil edir. Slənq ifadələrin mətn daxilindəki əsas funksiyası isə komik və oyun xarakterli təsir yaratmaqdır. Gənclər üçün yalnız “nə deyilir” deyil, həm də “necə deyilir” sualı böyük əhəmiyyət daşıyır, çünki bu, maraqlı və diqqətçəkici həmsöhbət olmağın əsas şərtidir.

Gənclərə məxsus slənq dedikdə, biz adətən yaxın dost münasibətində olan gənclər arasında istifadə olunan, yüksək ekspressivlik və emosional yüklə seçilən, daim dəyişən və yenilənən dil vasitələrinin məcmusunu nəzərdə tuturuq. Belə slənqli ünsiyyətdə tez-tez çoxmənalı, bəzən isə ədəbi normadan kənar, hətta aqressiv çalarlı ifadələrə rast gəlinir. Bu cür nitq yalnız eyni sosial və yaş səviyyəsində olan şəxslər arasında – qeyri-rəsmi və rahat ünsiyyət mühitində – işlədilir.

Slənqin istifadəsində müəyyən sosial və üslubi tələblər mövcuddur. Bu səbəbdən, onun kütləvi informasiya vasitələrində işlədilməsi birmənalı qarşılanmır. Məsələn, mətbuatla fəal maraqlanan oxucular slənq ifadələrin rəsmi yazılarda yer almasını qəbul etmirlər. Əksinə, öz dil üslubunu mediada və televiziya ekranlarında görən gənclər bunu müsbət və cəlbedici hal kimi qiymətləndirirlər.

Gənc nəslin istifadə etdiyi slənq ifadələrin bir hissəsi başqa dillərdən alınmış sözlərin mənalarının dəyişdirilməsi yolu ilə formalaşır. Bəzi slənq sözlər isə ənənəvi dildə olduğu kimi – şəkilçilərin əlavə olunması ilə və ya tələffüz formalarının sadələşdirilməsi və ya vulqarlaşdırılması nəticəsində yaranır.

Qeyd etmək lazımdır ki, slənq ifadələrin bir çoxu dilin əsas leksik təbəqəsinə daxildir və bu sözlər, adətən, hansısa konkret sosial qrupdan asılı olmayaraq, dil daşıyıcılarının əksəriyyətinə məlum olur.

Bəs ictimai baxımdan məqbul sayılmayan, xüsusilə söyüş xarakterli ifadələrə niyə ehtiyac duyulur?

Tədqiqatçılar göstərir ki, belə ifadələr əsasən üç kontekstdə işlədilir: birincisi, insanın qəzəbli və emosional vəziyyətdə olduğu zaman – yəni dərin narazılıq və hiddətin ifadəsi kimi; ikincisi, konkret bir şəxsi alçaltmaq və təhqir etmək məqsədilə – bu isə əslində birinci halın şəxsi müstəviyə keçmiş formasıdır; üçüncüsü, bəzi hallarda bu cür sözlər öz leksik mənalərini itirərək sadəcə danışığın “parazit” elementlərinə çevrilir və danışanın müəyyən sosial mühitə aidliyinin göstəricisinə çevrilir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, slənq ifadələr demək olar ki, cəmiyyətin bütün təbəqələrində və həyatın müxtəlif sahələrində formalaşır və istifadə olunur. Bu xüsusiyyət xüsusilə ABŞ İngilis dili üçün daha səciyyəvidir. ABŞ kontekstində slənqin formalaşmasında və zənginləşməsində Amerika zənci əhalisinin (African American community) rolu xüsusilə önəmlidir. Onların gündəlik danışiq üslubu, mədəni kodları və musiqi (xüsusilə hip-hop) vasitəsilə dilə gətirdikləri slənq ifadələr ümummilli və hətta global miqyasda yayılaraq müasir ingilis dilinin inkişafına təsir göstərmişdir. Tədqiqatçı Klarens Meyjor hətta müstəqil “afro-amerikan slənqinin” mövcud olmasından danışır. Müəllifin sözlərinə görə, “*bu slənqin arxasında daşıyıcılarının dərin bədbəxtlik duyğusu durur*” [Major, 9].

Slənq ifadələrin ümummilli dil sisteminə sürətlə daxil olması, ilk növbədə, kütləvi informasiya vasitələrinin (KİV) güclü təsiri ilə əlaqələndirilir. Media və ictimai diskursda slənqə mütəmadi şəkildə müraciət olunması, geniş auditoriyalara təsir göstərərək, ictimai nitq normalarının dəyişməsinə səbəb olur. Bu proses, nəticə etibarilə, lorü dil vahidlərinin yayılmasını asanlaşdırır və onların daha geniş kommunikativ mühitlərə daxil olmasına şərait yaradır.

Slənqin sosiolinqvistik baxımdan tədqiqi, adətən, xüsusi slənq sahəsi ilə məhdudlaşır. Müasir sosiolinqvistik yönümlü araşdırmalar göstərir ki, “arqo”, “slənq”, “jarqon”, “sosirolekt”, “sosial dialekt”, “şərti dil” kimi anlayışlar arasında terminoloji sərhədlər bəzən qeyri-müəyyən və dəqiq olmayan şəkildə müəyyənləşdirilir.

Bu çərçivədə “sosirolekt” termini xüsusilə önəmlidir. Sosirolekt – ümumxalq dilinin müəyyən sosial qruplar tərəfindən tarixən formalaşdırılmış və sabitləşmiş variantıdır. O, müəyyən peşə, korporativ birlik və ya anti-sosial submədəniyyətlərin dil davranışında müşahidə olunur. Sosirolekt dilin etnik, regional və sosial komponentlərini özündə birləşdirən spesifik lorü leksika sistemini əhatə edir.

Sosiroleklərə müxtəlif funksional və sosial təbəqələrə məxsus leksik qruplar daxildir: peşə dialektləri, qrup (korporativ) jarqonlar, və cəmiyyətin aşağı təbəqələrinin jarqonu – yəni arqotizmlər. Bu dil təbəqələri, bir tərəfdən, qapalı sosial və peşəvi qrupların daxilində ünsiyyət vasitəsi kimi çıxış edir, digər tərəfdən isə dilin canlı, dinamik inkişaf mexanizminin göstəricilərindəndir.

Gənclərin dil mənzərəsinin formalaşmasında rolu böyükdür və bu sahəni araşdırarkən ilk növbədə gənclərə xas dil forması olan *gənclər slənqinə* diqqət yetirmək zəruridir. Bu slənq növü birbaşa gənclərin özləri tərəfindən yaradılır və bu səbəbdən onların dünyagörüşünü, hadisə və anlayışlara münasibətini, eləcə də daxili və xarici identikliklərini əks etdirən spesifik dil nişanlarını özündə ehtiva edir. Gənclər slənqi eyni zamanda müəyyən sosial kollektiv daxilində mühüm rol oynayan “dil şəxsiyyəti”nin göstəricisi kimi çıxış edir.

Bu slənq sahəsini bir neçə aspektdən təhlil etmək mümkündür:

1. **Funksional aspekt** – Gənclər slənqinin yerinə yetirdiyi kommunikativ, ekspressiv, identifikasiya və sosial diferensiasiya funksiyaları baxımından;
2. **Məzmun baxımından** – Slənq sözlərinin hansı tematik sahələr üzrə qruplaşdığını, məsələn, münasibətlər, əyləncə, moda, texnologiya və s. mövzular üzrə tərkibini araşdırmaqla;
3. **Semantik aspekt** – Slənq ifadələrin mənacə xüsusiyyətləri, çoxmənalılıq, metaforiklik və ya ironik çalarlara malik olub-olmaması baxımından;
4. **Diaxronik aspekt** – Gənclər slənqində zamanla baş verən dəyişikliklər, sözlərin istifadəyə daxil olub-çıxması və ya mənalılarının transformasiyası baxımından;
5. **Sinxronik aspekt** – Müasir dövrdə gənclər slənqinə xas olan sözdüzəltmə yolları (məsələn, qısaltma, kompozitləşmə, fonetik təhriflər və sair) nöqtəyi-nəzərindən.

Bu yanaşmalar gənclər slənqinin yalnız leksik bir qrup deyil, həm də sosial-mədəni və ünsiyyət baxımından əhəmiyyətli dil fenomeni olduğunu təsdiqləyir.

XVII–XVIII əsrlərdə Yeni Dünyada (Amerika torpaqlarında) kifayət qədər zəngin yazılı ədəbi abidələr yaradılsa da, bu mətnlərin dili Britaniya metropoliyasının dilindən çox cüzi şəkildə fərqlənirdi. Bunun əsas səbəblərindən biri ondan ibarət idi ki, həmin ərazilərə köç edən şəxslər əsasən artıq formalaşmış, təhsilli və dil baxımından püxtələşmiş fərdlər idi. Onlar özləri ilə gətirdikləri dil normalarını qoruyur və bu ənənələrə sadıq qalmağa çalışırdılar.

Bu dövrün dilində yerli reallıqları – xüsusilə Amerika qitəsinin flora və faunasını, eləcə də hindularla bağlı spesifik anlayışları əks etdirən bəzi yeni sözlərin yaranması müşahidə olunsada, bu proses geniş yayılmamış və ümumi dilə kütləvi təsir göstərməmişdi. Belə ifadələr, daha çox neologizm kimi qəbul edilirdi və slənq kateqoriyasına daxil edilmirdi. Həmçinin, koloniyalarda yaşayan əhali – yəni dil daşıyıcıları – metropoliyada baş verən dil yeniliklərini nisbətən gec qavrayırdı. Çünki yeni dil tendensiyaları onlara əsasən İngiltərədən gətirilən ədəbi nümunələr və qəzetlər vasitəsilə çatırdı.

Amerika ədəbiyyatının dinamik inkişafı XIX əsrin birinci yarısında başlayır. Məhz bu dövrdən etibarən ingilis dilinin Amerika variantı haqqında ayrıca danışmaq mümkündür. Bu mərhələdə Amerikan ingiliscəsi yerli söz və ifadələrlə intensiv şəkildə zənginləşməyə başlayır, və bədii yaradıcılıqda milli poetik obrazlar və lokal kolorit öz yerini tapır. Elə bu səbəbdəndir ki, “yerli kolorit” (local color) anlayışı ilk dəfə məhz Amerika ədəbiyyatında meydana gəlmiş və geniş yayılmışdır.

NƏTİCƏ

Nəticə etibarilə, slənq və loru dil vahidləri dilin canlı, dinamik və sosial təbəqələşmiş təbiətini əks etdirən mühüm ünsiyyət vasitələridir. Bu dil qatları yalnız danışq üslubunun zənginliyini və ifadəliliyini artırmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda fərdlərin sosial kimliyini, emosional münasibətini və mədəni mənsubiyyətini də ifadə edir. Slənq bəzən normadan kənar, qeyri-rəsmi hesab olunsada, onun dil sistemindəki rolu inkarolunmazdır – o, həm yaradıcı dil fəaliyyəti üçün zəmin yaradır, həm də gənclər arasında sosial ünsiyyətin formalaşmasında mühüm yer tutur. Amerika İngiliscəsinin formalaşması prosesi göstərir ki, dil mühitinin dəyişməsi, müxtəlif sosial və etnik qrupların qarşılıqlı təsiri, kütləvi informasiya vasitələrinin rolu və bədii ədəbiyyatın dili ictimai leksik təbəqələrin – o cümlədən slənqin – ümumi dil sistemində daxil olmasına səbəb olur. Slənq və loru dil vahidlərinin təhlili yalnız dilin struktur xüsusiyyətlərini deyil, həm də onun sosial funksiyalarını dərinlən anlamağa imkan verir. Bu

baxımdan, slənq sadəcə qeyri-standart leksika deyil, eyni zamanda dilin inkişafında mühüm rol oynayan, sosial-mədəni prosesləri əks etdirən mühüm bir fenomen kimi qiymətləndirilməlidir.

Tədqiqat zamanı əldə olunmuş nəticələr aşağıdakı kimi ümumiləşdirilir:

1. Slənq və loru dil vahidləri dilin sosial və funksional qatlarını əks etdirən mühüm ünsiyyət vasitələridir. Onlar yalnız qeyri-rəsmi danışiq üçün deyil, eyni zamanda sosial status, emosional münasibət və fərdi üslubun ifadəsi üçün də istifadə olunur.
2. Slənq sözlər canlı, dəyişkən və ekspressiv leksik vahidlər kimi gənclər arasında xüsusilə geniş yayılmışdır. Bu leksik qat gənclərin sosial kimliyini və dünyagörüşünü dil vasitəsilə ifadə etməsinə xidmət edir.
3. Slənq və loru dilin tədqiqi onların yalnız leksik səviyyədə deyil, həm də semantik, funksional, sinxronik və diaxronik aspektlərdə öyrənilməsinə zəruri edir. Bu, dilin inkişaf mexanizmini daha dərinlən anlamağa imkan yaradır.
4. Amerika İngilis dili nümunəsində slənqin rolu xüsusi önəm kəsb edir. Tarixi və etnik müxtəliflik, yerli reallıqların təsiri və kütləvi informasiya vasitələrinin rolu bu dil variantında slənq vahidlərinin geniş yayılmasına səbəb olmuşdur.
5. Gənclər slənqi xüsusi dil fenomeni kimi sosial altmədəniyyətlər və mikrosistemlər daxilində formalaşır və dəyişir. Bu slənq forması həm daxili yaradıcı potensialın, həm də sosial aidliyyətin göstəricisidir.
6. Slənqin dilə nüfuzu və ədəbi dilə təsiri artıq danılmaz faktdır. Müəyyən slənq sözləri zamanla normallaşaraq leksik sistemə daxil olur və ümummilli dilin tərkib hissəsinə çevrilir.
7. Slənq və loru dilin öyrənilməsi yalnız lingvistik deyil, həm də sosiolingvistik və mədəni kontekstlərdə aparılmalıdır. Bu yanaşma dilin sosial funksiyasını və dinamik strukturunu daha obyektiv şəkildə ortaya qoyur.

ƏDƏBİYYAT

1. Arnold I.V. Стилистика современного английского языка – Ленинград: Просвещение, 1973.
2. Cohen, G.L. Studies in Slang: Part VI/ G.L.Cohen , B.A. Popik.- Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999.
3. Farmer, J.S. Slang and its analogues, past and present :a dictionary, historical and comparative, of the heterodox speech of all classes of society for more than three hundred years; with synonyms in English, French, German, Italian, etc.-London,1903.
4. Major, C. The Dictionary of Afro-American Slang / C.Major. – New York: International Publishers, 1970.
5. Perrin, Porter G. Reference Handbook of Grammar and Usage (Derived from Writer's Guide and Index to English)/ New York: William Morrow, 1972.
6. Seyidova A. Bədii diskursda ifadəlilik (ingilis dilində bədii mətnlər əsasında)-Bakı, 2016.
7. Wentworth H. Dictionary of American Slang /H. Wentworth , S.V. Flexner -New York: Thomas Y. Crowell, 1967.